

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

ชุดโครงการวิจัยเรื่อง “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสินค้าเกษตร ผักปลอดสารพิษบนเศรษฐกิจพอเพียง อย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่” มีข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

ชุดโครงการวิจัยเรื่อง “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสินค้าเกษตร ผักปลอดสารพิษบนเศรษฐกิจพอเพียง อย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสิ้น 5 ประการ ได้แก่ ประการแรกเป็นการศึกษาเพื่อให้เกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการผลิตผักปลอดสารพิษได้อย่างเหมาะสม ประการที่สอง เพื่อพัฒนาสินค้าเกษตร “ผักปลอดสารพิษ” จังหวัดเชียงใหม่ ให้ยกระดับสู่มาตรฐานสากล ประการที่สาม เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ คับการนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการการผลิตให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประการที่สี่ เพื่อบูรณาการในการสร้างและพัฒนาระบบตลาด “ผักปลอดสารพิษ” จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับหน่วยงานของจังหวัดและภาคีที่ห้า เพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศของการผลิตผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคณะวิจัยสามารถสรุปผลการดำเนินงานชุดโครงการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 5 ประการ ด้วยผลการศึกษาของโครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ ดังนี้

5.1.1 สรุปผลการศึกษาตามโครงการวิจัยเชิงบูรณาการเพื่อพัฒนาการจัดการด้านการผลิตและการตลาดผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ ยกระดับสู่มาตรฐานสากล ปี 2551

การวิจัยเรื่อง “โครงการวิจัยเชิงบูรณาการเพื่อพัฒนาการจัดการด้านการผลิตผักปลอดสารพิษ และการตลาดผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ ยกระดับสู่มาตรฐานสากล ปี พ.ศ. 2552” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการผลิตและการควบคุมคุณภาพการผลิต “ผักปลอดสารพิษ” ของจังหวัดเชียงใหม่ให้ได้รับมาตรฐานระดับสากล และประการที่สอง เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างและพัฒนาระบบตลาด “ผักปลอดสารพิษ” บูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาคีในจังหวัดเชียงใหม่ แนวทางในการ

วิจัยครั้งนี้ใช้ระบบวิธีวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กับหน่วยภาคีที่เกี่ยวข้องได้แก่ สำนักงานเกษตรตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่วาง อำเภอสันป่าตอง อำเภอสารภี อำเภอเมือง อำเภอดอยสะเก็ด และอำเภอพร้าว รวมถึงสำนักงานเกษตรจังหวัด ต่อการสนับสนุนการจัดการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกรให้ได้มาตรฐาน GAP (Good Agricultural practice) รวมถึงการวางแผนเพื่อสร้างและพัฒนาตลาดผักปลอดสารพิษในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 33 รายจาก 6 อำเภอ สามารถวางแผนการจัดการผลิตผักปลอดสารพิษให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับระดับสากล คือมาตรฐาน GAP ได้ถึง 33 ชนิดผัก อันได้แก่ ผักกาดกวางตุ้ง กระเทียมดั้น กะหล่ำปลี คื่นช่าย กะหล่ำดอก ถั่วแขก ถั่วพู บร็อคโคลี่ ปวยเล้ง ผักโขมจีน ผักกาดขาว มะระจีน ผักชี ผักบุ้งจีน สลัดใบ พริกขี้หนู พริกหนุ่ม มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว บวบเหลี่ยม แตงกวา แครอท ผักกาดฮ่องเต้ ตั้งโอ๋ ถั่วลันเตา หัวไชเท้า มะเขือยาว มะเขือเปราะ เห็ดนางฟ้า เห็ดลม ผักกาดหางหงส์ และกุยช่าย ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้ผลิตและผู้บริโภคในการส่งเสริมการผลิตและพัฒนาสู่ตลาดผู้บริโภคได้อย่างมีมาตรฐานระดับสากล

ในด้านการสร้างและพัฒนากลุ่มตลาดผักปลอดสารพิษนั้น นักวิจัยได้ทำการสำรวจสถานการณ์ของกลุ่มตลาดผักปลอดสารพิษในจังหวัดเชียงใหม่ 3 ระดับคือ ตลาดระดับขายส่ง ตลาดระดับขายปลีกและตลาดระดับซูเปอร์มาร์เก็ต ซึ่งพบว่าตลาดผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่เป็นตลาดขนาดใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเป็นหลัก ทั้งในส่วนของคุณภาพและซูเปอร์มาร์เก็ต ทำให้ตลาดผักปลอดสารพิษถูกจำกัดอยู่ในวงแคบ ลักษณะของกลุ่มตลาดผักปลอดสารพิษในชุมชนยังพบน้อยมาก ถึงแม้ว่าเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษบางรายได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างและพัฒนาตลาดผักปลอดสารพิษให้เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง ดังนั้นนักวิจัยจึงได้ประสานความร่วมมือโดยตรงกับสำนักงานเกษตร จังหวัดเชียงใหม่โดยผลักดันให้เกิดการพัฒนาตลาดผักปลอดสารพิษในระดับจังหวัดได้อย่างความยั่งยืน ซึ่งทางสำนักงานเกษตรจังหวัดได้วางแผนงานและโครงการพัฒนาตลาดผักปลอดสารพิษเข้าสู่ระบบของตลาดอาหารปลอดภัย (Food safety) ระดับจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรมในปีงบประมาณ 2552- 2553 นี้ อันจะก่อให้เกิดมาตรฐานการผลิตและมาตรฐานของกลุ่มตลาดระดับสากลต่อไป

5.1.2 สรุปผลการศึกษาตามโครงการวิจัยการศึกษาต้นทุนและผลสัมฤทธิ์ของการเกษตรปลอดสารพิษ ในจังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาต้นทุนและผลสัมฤทธิ์ของการเกษตรปลอดสารพิษในจังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปของการทำการเกษตรปลอดสารพิษ ของเกษตรกรภายใต้ฐานแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ คือ ทราบข้อมูลต้นทุนทางสังคม ความสำคัญของปริมาณและชนิดของผักได้ที่ทำการผลิต เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ต้นทุนและผลสัมฤทธิ์ของการผลิตผักปลอดสารพิษบนความพอเพียง โดยใช้วิธีวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ระหว่างเกษตรกรในชุมชน ที่เข้าร่วมการวิจัยจากพื้นที่ 10 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ อำเภอสарภี อำเภอดันป่าตอง อำเภอหางดง อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอเมือง อำเภอแม่ริม อำเภอแม่แตง อำเภอพร้าว และอำเภอสันทราย นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรอำเภอสาร์ภี สำนักงานเกษตรอำเภอหางดง หน่วยงานภาครีระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ผลการศึกษาในระยะที่สองนี้ พบว่ามูลค่าต้นทุนและผลตอบแทนจากการเกษตรผลิตผักปลอดสารพิษ ด้วยการจัดทำแปลงสาธิตที่ปฏิบัติด้วยวิถีทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (จีเอพี) ของเกษตรกร 33 ราย กับผักเศรษฐกิจ 33 ชนิด ภายใต้ขนาดพื้นที่ 50 ตารางวา สามารถทราบมูลค่าต้นทุนการผลิตที่ชัดเจนและทราบผลตอบแทนความคุ้มค่าได้ถึง 28 ชนิดของผักเศรษฐกิจ ที่อัตราผลกำไรต่อรายได้ต่ำสุดอยู่ที่ 4% และอัตราผลกำไรต่อรายได้สูงสุดที่ 66% ด้านการวิเคราะห์ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน พบว่าด้วยกลไกทางด้านราคา กลไกของปัจจัยการลงทุนในด้าน ขนาดพื้นที่ของการผลิต มูลค่าของต้นทุนคงที่ ต้นทุนผันแปรและต้นทุนรวม ในการผลิตผักปลอดสารพิษจะสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้าม คือ ถ้ารายได้จากการผลิตมีมูลค่าสูงผลตอบแทนจะสูง ถ้ารายได้จากการผลิตได้น้อย จะทำให้เกิดผลตอบแทนต่ำ ถ้าเกษตรกรทราบถึงรายได้เปรียบของกลไกทางด้านราคา เป็นเป้าหมายในการวางแผนการผลิตจะทำให้ได้เกิดผลตอบแทนที่คุ้มค่าต่อหนึ่งรอบการผลิตในระยะเวลา 4 เดือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปวางแผนการผลิตสำหรับทั้งปี ตลอดจนการแก้ปัญหาเรื่องไม่มีตลาดรองรับสินค้าของผักปลอดสารพิษและการหาตลาดราคาของผักปลอดสารพิษที่มีราคาสูงได้

ด้านผลสัมฤทธิ์ของการเกษตรปลอดสารพิษ ในด้านผลผลิต เกษตรกรมีความรู้
ในด้านทักษะการวางแผนการผลิต ด้านการเงินลงทุนและกำไร ด้านการตลาด ด้านองค์ความรู้
ทางการเกษตรที่เกิดผลประโยชน์ต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และการเกิดเครือข่ายความรู้ และ
ตลาดสินค้าผักปลอดสารพิษระหว่างเกษตรกรด้วยกันเพิ่มขึ้น ทางด้านผลลัพธ์ เกษตรกรมี
รายได้เสริมหมุนเวียนต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอไม่น้อยกว่าวันละ 300-500 บาทต่อวัน และ
การขยายองค์ความรู้และภูมิปัญญาของเกษตรกร ด้วยวิธีการดูแลการรดน้ำ พรวนดิน และกำจัด
วัชพืช ศัตรูพืช ด้วยการระบบวิธีสมดุลทางธรรมชาติที่จะเกิดขึ้นตามระยะเวลาและฤดูกาล ทำให้
เกิดผลการลดต้นทุน และปรับสมดุลให้กับสิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลต่อทั้งสุขภาพกาย และ
สุขภาพจิตของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในระยะยาวได้ขยายไปสู่เกษตรกรและผู้ที่สนใจได้
รับทราบตลอดระยะเวลาการศึกษาวิจัย

ผลตอบแทนและผลสัมฤทธิ์ ของการผลิตผักปลอดสารพิษ ที่ได้เน้นถึง
ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาอาศัยกัน โดยใช้ปัจจัยทุนทางสังคมและทุนในชุมชน
ของเกษตรกร พบว่าทุนด้านบุคคลยังเป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อการเกษตรในปัจจุบัน เพราะ
เกษตรกรจะเกิดการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพความสามารถทางด้านผลิตได้ดี เกิดจากระดับพื้นฐาน
ความรู้ ภูมิปัญญาที่เป็นทุนเดิมของแต่ละบุคคลมาบูรณาการร่วมกับความรู้ความเข้าใจทางด้าน
การบริหารจัดการทางด้านการวางแผนการผลิตสู่การสร้างเป้าหมายกำไรกับความพอเพียง
ข้อเสนอแนะที่พบ การขาดความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรกับทราบดีความสำคัญของการบริหาร
จัดการด้านการวางแผนการผลิตยังเป็นส่วนสำคัญ การขยายผลเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ที่สำคัญ
สำหรับผู้ผลิตผักปลอดสารพิษอื่นจะนำไปสู่การวิเคราะห์ต้นทุนและการวางแผนกำไรในระยะ
ยาวได้

5.1.3 สรุปผลการศึกษาตามโครงการจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวิจัยและ
พัฒนาสินค้าผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2551

การวิจัยเรื่อง “การจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวิจัยและพัฒนาสินค้า
ผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2551” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อสร้างและพัฒนา
แหล่งข้อมูลเทคโนโลยี นวัตกรรมและภูมิปัญญาของชุมชนทางด้านการเกษตรผักปลอดสารพิษ
ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงและเพื่อให้เกิดการวิจัยและพัฒนาการถ่ายทอด
เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีศักยภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม
แนวทางในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research:

PAR) กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทั้งระดับชุมชนจนถึงระดับจังหวัดจนสามารถสร้างและพัฒนาศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวิจัยและพัฒนาสินค้าผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 ศูนย์ ได้แก่ 1) ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศฯ อำเภอแม่วาง 2) ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศฯ อำเภอสันป่าตอง 3) ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศฯ อำเภอสารภี เว็บบไซต์ 4) ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศฯ อำเภอเมือง 5) ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศฯ อำเภอดอยสะเก็ดและ 6) ศูนย์สารสนเทศฯ อำเภอพร้าว

การจัดตั้งเป็นศูนย์ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรปลอดสารพิษและเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษของจังหวัดเชียงใหม่ โดยการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศบนเว็บไซต์ของศูนย์บริหารจัดการผักปลอดสารพิษ (<http://www.mcs.okrd.org>) ที่เชื่อมโยงกับเว็บไซต์ของสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ (<http://www.chiangmai.doae.go.th>) ซึ่งการดำเนินงานจัดสร้างศูนย์ข้อมูลสารสนเทศฯ สำหรับเผยแพร่องค์ความรู้ทางการผลิตและการตลาดผักปลอดสารพิษ เพื่อเชื่อมโยงผู้บริโภคกับแหล่งของการผลิตผักปลอดสารพิษในจังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์สารสนเทศเพื่อการวิจัยและพัฒนาสินค้าผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้บริการในการเผยแพร่องค์ความรู้ทางการเกษตรปลอดสารพิษที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ทางวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรรวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับการจัดการผลิตผักปลอดสารพิษของชุมชน เช่น การนำเสนอสินค้าผักปลอดสารพิษที่เกษตรกรผลิตขึ้นผ่านทางศูนย์สารสนเทศเพื่อการวิจัยและพัฒนาสินค้าผักปลอดสารพิษขยายช่องทางทางการตลาดสู่ผู้บริโภคได้ในทุกระดับ

5.2 ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานโครงการวิจัยอันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการเกษตรแบบปลอดสารพิษให้กับเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ให้ยั่งยืนต่อไปได้นั้น คณะนักวิจัยได้สรุปแนวทางที่เป็นข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการงานวิจัย ดังรายละเอียด

(1) หน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง คือ สำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานเกษตรอำเภอหรือเกษตรตำบล ควรส่งเสริมการผลิตผักปลอดสารพิษในระดับชุมชนระดับอำเภอ และระดับจังหวัดอย่างแท้จริง โดยอาศัยหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้กับเกษตรกร ให้เกษตรกรได้เข้าใจถึงการทำการเกษตรแบบ

พอเพียงอย่างแท้จริง กล่าวคือ ต้องเริ่มที่การผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก ผลผลิตที่เหลือถึงจะจำหน่าย ต้องนึกถึงตลาดเป็นหลัก หากจะทำการผลิตเพื่อขาย

(2) ในส่วนของการพัฒนาระบบตลาดผักปลอดสารพิษนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องทำการวางแผนการผลิตและการตลาดร่วมกับเกษตรกรที่มีศักยภาพในการผลิตผักปลอดสารพิษอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดแหล่งตลาดที่แน่นอนให้กับเกษตรกรและควบคุมมาตรฐานความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคในตลาดแห่งนี้ด้วย ทั้งนี้งานวิจัยได้วิเคราะห์แนวทางของการจัดตั้งตลาดผักปลอดสารพิษของจังหวัดเชียงใหม่ไว้ กล่าวคือ ตลาดแห่งนี้ต้องมีระบบการรับซื้อผักปลอดสารพิษที่เป็นระบบ อันจะทราบถึงปริมาณการสั่งซื้อผักตลอดทั้งปี เพื่อนำไปวางแผนการผลิตให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีการนำเสนอข้อมูลให้กับผู้ผลิตและผู้บริโภคเกี่ยวกับชนิดของผัก ปริมาณผลผลิต และระดับของราคาผักปลอดสารพิษในแต่ละช่วงฤดูกาลที่ผลิตได้ เพื่อให้เกษตรกรวางแผนการผลิตได้เหมาะสมตามฤดูกาล และผู้บริโภคมีความมั่นใจในการสั่งซื้อผลผลิต นอกจากนี้ตลาดแห่งนี้ต้องมีการตรวจมาตรฐานผลผลิตให้มีคุณภาพ ปลอดสารพิษอย่างแท้จริง เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค อันจะทำให้เกิดความยั่งยืนต่อระบบตลาดได้เป็นอย่างดี

(3) เมื่อพัฒนาระบบตลาดผักปลอดสารพิษได้แล้ว หน่วยงานภาคีต่างๆ ควรพัฒนาโครงการสู่ระบบตลาดอาหารปลอดภัย (Food safety) ระดับจังหวัด โดยให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของตลาดอาหารปลอดภัยให้กับจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง เป็นต้น ให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจในสุขภาพต่อการบริโภคอาหารปลอดภัย นอกเหนือจากผักปลอดสารพิษแต่เพียงอย่างเดียว อันจะก่อให้เกิดมาตรฐานการผลิตและมาตรฐานของตลาดอาหารปลอดภัยระดับสากล โดยเชื่อมโยงระบบตลาดผ่านเว็บไซต์ของสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้พัฒนามาจากเว็บไซต์ผักปลอดสารพิษ ของศูนย์บริหารจัดการผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ (www.mcs.okrd.org) อันจะเป็นการเชื่อมโยงผู้บริโภคอย่างแพร่ เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของโครงการได้มากขึ้น และอย่างยั่งยืนตรงตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในลำดับที่สาม คือ ความพอเพียงระดับประเทศนั่นเอง